

Cilvēktiesības Latvijā 2000. gadā

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs

**Nils Muižnieks, Anhelita Kamenska,
Ieva Leimane, Sandra Garsvāne**

**Alberta iela 13
Rīga LV 1010
Latvia**

**Tel. 371-703-9290
Fax: 371-703-9291
e-mail: office@humanrights.org.lv**

Priekšvārds

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs (LCESC) ir sagatavojis un izdevis ziņojumu *Cilvēktiesības Latvijā 2000. gadā* ar Atklātās sabiedrības institūta (Budapešta) finansiālu atbalstu. Esam pateicīgi par šā un citu finansētāju atbalstu LCESC 2000. gadā, taču tikai Centrs uzņemas pilnu atbildību par pārskatā izteiktajiem viedokļiem. LCESC ir Starptautiskās Helsinku Cilvēktiesību federācijas dalīborganizācija, un daļa no sagatavotā materiāla saīsinātā veidā tiks publicēta Starptautiskās Helsinku Cilvēktiesību federācijas gadagrāmatā. Tā kā vēlējamies aptvert plašāku auditoriju Latvijā un ārvalstīs, jau trešo gadu publicējam pārskata pilnu tekstu trijās valodās: latviešu, angļu un krievu.

Mēs nepretendējam uz visaptverošu cilvēktiesību stāvokļa atspoguļojumu Latvijā 2000. gadā. Apkopotais materiāls norāda uz mūsu specializācijas jomām, un, mūsaprāt, visaktuālākajiem cilvēktiesību jautājumiem. Mēs pievēršamies galvenokārt pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kaut arī esam pieskārušies sociālajām, ekonomiskajām un kultūras tiesībām sadaļā par sievietes tiesībām, garīgo slimības, bērnu tiesībām un pacienta tiesībām. Šajā pārskatā mēs arī neanalizējam dzīvokļu krīzi – aktuālu sociālo problēmu, kas skar daudzus Latvijas visneaizsargātākos iedzīvotāju tiesības, jo Latvijā ir vairākas citas organizācijas, kas efektīvi strādā ģimenes tiesību aizsardzības jomā.

Pārskatā lielākoties neesam devuši atsauces uz informācijas avotiem, jo tas būtu apgrūtinājis teksta uztveršanu, tomēr atsevišķās vietās tekstā dodam norādi uz avotu. Sagatavojot šo pārskatu, izmantojām virkni materiālu, t.sk. preses, indivīdu, citu NVO un starptautisko organizāciju, kas darbojas Latvijā, sniegto informāciju. Esam arī izmantojuši dažādu ministriju un departamentu oficiālos datus un informāciju.

Vēlamies izmantot izdevību un pateikties citiem mūsu finansētājiem un partneriem 2000. gadā. Eiropas Padome, Zviedru institūts un ASV organizācija *Freedom House* atbalstīja divvalodīga televīzijas raidījuma par integrāciju *Domkrats* veidošanu 1999. gada beigās un 2000. gada sākumā. Zviedru institūts sniedzis atbalstu divu citu, ar politikas analīzi saistītu, projektu realizācijā. Vienā no tiem tiek pētīts, kā Latvija risina ekstrēmistu izraisītās problēmas, savukārt otrā - analizēta sabiedrības integrācija dzimumlīdztiesības kontekstā. Darbs par ekstrēmistiem patlaban tiek gatavots izdošanai, bet otru pētījumu parādzēs pabeigt 2001. gada vidū. Mēs arī vēlamies pateikties ASV organizācijai *Mental Disabilities Rights International* par veiksmīgu sadarbību.

Nils Muižnieks

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra direktors

CILVĒKTIESĪBAS LATVIJĀ 2000.GADĀ

Ievads

2000. gadā aktuālākās cilvēktiesību problēmas bija savstarpēji saistītas: lielais neizskatīto lietu skaits tiesās un garie apcietinājuma termiņi, īpaši nepilngadīgo gadījumā. 2000. gadā Latvijā tika novērota skaitliski nelielo latviešu un krievu nacionāli ekstrēmistisko grupējumu aktivizēšanās, taču tiesībsargājošās institūcijas enerģiski reaģēja uz to aktivitātēm. Galvenie panākumi 2000. gadā novērojami likumdošanas jomā. Saeima liberalizēja "Likumu par Satversmes tiesu", kas tagad dos iespēju arī indivīdiem iesniegt prasību Latvijas visprogresīvākajā, taču līdz šim maz izmantotajā tiesai. Pēc nopietnām diskusijām Ministru kabinets pieņēma "Valsts valodas likuma" noteikumus, kuri pamatā atbilst Latvijas starptautiskajām saistībām.

Nacionālie cilvēktiesību aizsardzības mehānismi

Lielais, tiesās neizskatīto lietu skaits sāka nopietni apdraudēt indivīda tiesības uz taisnīgu un savlaicīgu lietas izskatīšanu tiesā. Piemēram, Rīgas Centrālcietumā 2000. gada oktobra vidū no 1721 apcietinātās personas, kuru krimināllietas bija nodotas tiesu rīcībā, 541 persona atradās apcietinājumā vairāk nekā gadu, bet 111 personu krimināllietas tiesā nebija izskatītas vairāk nekā divus gadus. Līdz marta sākumam Tiesu departaments bija saņēmis 174 sūdzības par tiesnešu darbu. No tām puse bija par ilgstošu lietu neizskatīšanu Rīgas apgabaltiesā. Rudenī apgabaltiesas tiesneši bija spiesti nozīmēt lietas uz 2002. un pat 2003. gadu. No 2000. gadā iesniegtajām civillietām gada laikā netika izskatīta 1371 lieta, no tām Rīgas apgabaltiesā – 1270.

Lietu ilgstoša izskatīšana ir daļēji saistīta ar nepārtrauktu līdzekļu trūkumu un līdz ar to tiesnešu un telpu trūkumu. Rīgas apgabaltiesā strādā 36% no visiem apgabaltiesu tiesnešiem, kuriem jāizskata 56,8% no visām apgabaltiesām iesūtītām lietām. Gada beigās Saeima pieņēma lēmumu par 8 jaunu tiesnešu štata vietu izveidošanu, no kurām trīs būs Rīgas apgabaltiesā. Arī 2000. gadā netika pieņemts Kriminālprocesa likums, kura izstrāde ilgst jau no 1990. gada beigām.

Kā progresīvs solis vērtējams tas, ka pirmo reizi pēc neatkarības atjaunošanas, Tieslietu ministrijas budžetā tika atvēlēti līdzekļi – 40 000 Ls – tiesnešu apmācībai. Līdz šim tiesnešu apmācību gandrīz pilnībā finansēja ārvalstu donori.

30. novembrī Saeima pieņēma progresīvus papildinājumus "Likumam par Satversmes tiesu", paplašinot to personu un institūciju loku, kas varēs vērsties šajā tiesā. Līdz izmaiņām likumā to varēja izdarīt tikai Valsts prezidents, vismaz 20 Saeimas deputāti, valdība, ģenerālprokurors, Augstākās tiesas plēnums, Valsts kontroles padome, Valsts cilvēktiesību birojs un pilsētu padomes. Kopš Satversmes tiesas izveidošanas 1997. gada vidū līdz 2000. gada vidum Satversmes tiesa bija saņēmusi tikai 44 iesniegumus. Jaunie labojumi dos iespēju privātpersonām iesniegt sūdzības savu Satversmē garantēto pamattiesību pārkāpuma gadījumā. Diemžēl privātpersonas varēs apstrīdēt tikai piemērotās tiesību normas, nevis tiesas nolēmuma vai valsts amatpersonas rīcības neatbilstību Satversmes normām, un tas mazina izmaiņu nozīmīgumu.

Satversmes tiesa varēs noteikt konkrētās tiesību normas atbilstību Satversmei vai atzīt to par spēkā neesošu, taču prasības iesniedzējam būs atkārtoti jāvēršas tiesā, ja iesniedzējaprāt, piemērota Satversmei neatbilstoša norma. Arī vispārējās jurisdikcijas tiesas varēs vērsties Satversmes tiesā gadījumos, ja tās uzskatīs, ka likuma norma, kas piemērojama konkrētā gadījumā, neatbilst likuma normai ar augstāku spēku.

Spīdzināšana, pazemojoša apiešanās un tiesībsargājošo darbinieku dienesta pilnvaru pārsniegšana

2000. gada sākumā Iekšlietu ministrija (IeM) publicēja datus par 1999. gadā piemērotajiem disciplinārsodiem pret ministrijas pakļautībā esošajiem darbiniekiem. Kopējais sodīto skaits bija turpat 4000. Salīdzinot ar 1998. gadu, sodīto skaits pieaudzis par 5%. 1999. gadā 60 iekšlietu ministrijas darbinieki tika aizturēti vai apcietināti par dažādiem noziedzīgiem nodarījumiem, no kuriem 28 bija saistīti ar kukuļņemšanu. Iekšlietu ministrs Mareks Segliņš ir aicinājis stingrāk sodīt vainīgos policijas darbiniekus, uzsverot, ka “102 gadījumos policijas darbinieki vadīja automašīnu alkoholisko dzērienu iespaidā, taču tikai 40 tika atbrīvoti no darba: šāda pieeja mazina policijas prestižu.” Savukārt 2000. gada beigās kopējais ar disciplinārsodiem par dažādiem pārkāpumiem sodītais IeM darbinieku skaits bija 3184. Salīdzinot ar 1999. gadu, sodīto IeM darbinieku skaits samazinājies par 14%.

2000. gadā bažas turpināja izraisīt policijas vardarbība un pārkāpumi, kā arī vainīgajiem piemērotie sodi, kas bieži bija viegli vai arī vispār netika piemēroti. Piemēram, 2. februārī kāds students griezās pie Rīgas 21. policijas nodaļā ar lūgumu palīdzēt atgūt nozagtos 2 latus. Viņa sūdzību par piekaušanu, ko izdarījuši policisti, apstiprināja mediķi, konstatējot fiziskas ietekmēšanas pēdas. Izmeklēšana beidzās bez rezultāta, lai gan cietušais izteica gatavību iesniegt apelācijas sūdzību. 8. novembrī Kurzemes apgabaltiesa divus bijušos Liepājas municipālās policijas darbiniekus Aigaru Prūsi un Jāni Fugali atzina par vainīgiem trīs pusaudžu piekaušanā un pazemošanā. Tomēr apgabaltiesa vainīgajiem piesprieda vieglu sodu – 2 gadus ar brīvības atņemšanu nosacīti.

Pagājušajā gadā tika ziņots par dažādiem pārkāpumiem Ogres pašvaldības policijā. Janvārī Organizētās noziedzības un korupcijas apkarošanas biroja (ONKAB) pārstāvji aizturēja trīs Ogres Pašvaldības policijas darbiniekus. ONKAB pārstāvji atklāja, ka policijas darbinieki ir mēģinājuši nelikumīgi sodīt kādu iedzīvotāju - izrakstījuši kvītis, kam nav juridiska spēka, kā arī nav pārāk rūpīgi iznīcinājuši konfiscēto kontrabandas alkoholu. 2000. gada vasarā ONKAB iesniedza materiālus Ogres prokuratūrai par trim citiem Ogres municipālās policijas darbiniekiem. ONKAB viņus apsūdzēja divu vīriešu aizturēšanā 1999. gada februārī, kurus tie esot aizveduši uz mežu, septiņus kilometrus aiz Ogres, kur daļēji izģērbuši un atstājuši –5°C aukstumā. Ogres rajona tiesa nosūtīja lietu prokuratūrai papildus izmeklēšanai, taču līdz 2000. gada beigām lieta vēl nebija izskatīta.

Vairākos gadījumos Latvijā tika konstatēts, ka policijas darbinieki notriekuši un nopietni savainojuši gājējus. Aprīlī Liepājas pilsētas un rajona policijas pārvaldes dežūrmašīna uzbrauca gājējai. Cietusī tika nogādāta slimnīcā, kur viņai konstatēti viegli miesas bojājumi. Savukārt 1. septembrī Rīgas Kriminālpolicijas automašīna notrieca kādu 13 gadus vecu skolēnu, kurš tika ievietots slimnīcā, kur viņam tika konstatēts smadzeņu satricinājums un kājas lūzums. 30. oktobrī Cēsu ceļu policijas

darbinieks notrieca un nopietni ievainoja 50 gadus vecu vīrieti, un aizbēga no notikuma vietas. Minētais policists tika atbrīvots no darba, taču Cēsu rajona ceļu policijas priekšnieks atzina, ka 2000. gadā no divpadsmit inspektoriem četri bija izdarījuši nopietnus likumpārkāpumus.

Gada sākumā Ģenerālprokuratūra pārskatīja 1999. gada pēdējā ceturksnī izskatītās krimināllietas. Pārskatot reģistrētos noziedzīgos nodarījumus, kas izdarīti 11 Latvijas rajonos, 32 lietās konstatēts, ka vietējie prokuratūras vai policijas darbinieki nepamatoti atteikuši ierosināt krimināllietu. Minētajā laika periodā tika reģistrēti 9845 noziedzīgi nodarījumi, taču atbildīgās amatpersonas 44% gadījumu atteicās ierosināt krimināllietu. Rīgas tiesu apgabala prokuratūras virsprokurors Jānis Drobiševskis konstatēja, ka vairākās lietās par bērnu seksuālo izmantošanu policija nepamatoti atteikusies ierosināt krimināllietu. Nenosaucot konkrētu lietu skaitu, J. Drobiševskis informēja, ka minētajās lietās uzsākta izmeklēšana.

Rudens sākumā Ieslodzījuma vietu pārvalde atbrīvoja no darba četrus uzraugus, kas Centrālcietumā bija piekāvuši ieslodzītos. Uzraugi ir pārsūdzējuši lēmumu tiesā, un tiesas sēde nolikta uz 2001. gada sākumu.

13. decembrī Ministru kabinets pieņēma lēmumu par Eiropas Padomes Spīdzināšanas novēršanas komitejas ziņojuma publicēšanu par Latvijas slēgta tipa iestādēm. 20. decembrī Eiropas Padomes Ministru komiteja apstiprināja LCESC darbinieci Anhelitu Kamensku par Latvijas pārstāvi šajā komitejā.

Apstākļi ieslodzījuma vietās

Lielais ieslodzīto skaits, augstais apcietināto personu īpatsvars un viņu dzīves apstākļi izmeklēšanas cietumos, saslimstība ar infekciju slimībām joprojām uzskatāmas par nopietnākajām Latvijas ieslodzījuma vietu problēmām. Joprojām septiņus no piecpadsmit cietumiem apsargā obligātā militārā dienesta karavīri.

2000. gada beigās 15 cietumos kopējais ieslodzīto skaits bija 8831. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ieslodzīto skaits palielinājies tikai par 16 personām. Diemžēl, salīdzinot ar 1999. gadu, pieaudzis ieslodzīto skaits uz 100 000 iedzīvotāju - attiecīgi no 354 līdz 373. 2000. gadā turpināja pieaugt arī izmeklēšanas cietumos esošo personu skaits, sasniedzot katastrofāli augstu īpatsvaru – 3864 personas jeb 43,7% no ieslodzīto kopskaita. Nopietnu satraukumu rada arī lielais nepilngadīgo skaits izmeklēšanas cietumos. Gada beigās ieslodzījumā atradās 327 nepilngadīgie, no tiem 193 jeb 59% bija izmeklēšanas cietumos. (skat. sīkāk sadaļu Bērnu tiesības).

Latvijas likumdošana neparedz nekādu režīma maiņu personām, kuras notiesātas pirmās vai citas instances tiesā, bet iesniegušas apelācijas vai kasācijas sūdzību. Šie ieslodzītie joprojām atrodas kamerās 23 stundas diennaktī un lielākajai daļai ir liegti kontakti ar ārpusauli, neraugoties uz to, ka liela daļa no viņiem izmeklēšanas cietumos nereti pavada pāris gadus. Oktobra sākumā 10 ieslodzītie Matīsa cietumā pieteica badastreiku, pieprasot ātrāku lietu izskatīšanu tiesā.

Latvijas cietumos joprojām aktuāla problēma ir saslimstība ar tuberkulozi – gada beigās ieslodzījuma vietās atrodas 301 tuberkulozes slimnieki, bet cietumu sistēmā gada laikā identificēti 474 aktīvās tuberkulozes slimnieki. Salīdzinot ar 1999. gadu,

tuberkulozes slimnieku skaits ir samazinājies par 60. Diemžēl no 187 ieslodzītajiem, kuriem konstatēta pirmreizējā tuberkuloze, 95 ieslodzītie jeb 51% ar to inficējušies cietumā. Gada beigās cietumos atradās 197 HIV inficētie, bet visa gada laikā cietumos tika reģistrēti 290 HIV inficētie. 86% inficēto ir intravenozo narkotiku lietotāji.

Pamatotu satraukumu izraisa arī apstākļi 28 policijas īslaicīgās aizturēšanas izolatoros. Novembrī, tikšanās laikā ar Valsts cilvēktiesību biroja direktoru Olafu Brūveru Valsts policijas priekšnieks Juris Rekšņa atzina, ka vairākus no izolatoriem nāksies slēgt, jo nav saņemti nepieciešamie līdzekļi to remontam. Gada beigās Dobeles prokuratūra brīdināja Dobeles policiju par iespējamu izolatora slēgšanu, ja netiks veikts tā remonts. Valsts policija atzīst, ka viskritiskākajā stāvoklī ir Ventspils, Balvu, Daugavpils, Liepājas un Jelgavas izolatori. Pēdējo divu gadu laikā Valsts policija nav saņēmusi īslaicīgās aizturēšanas izolatoru remontam pieprasītos 1,2 miljonus latus.

Reliģijas brīvība (un atteikšanās dienēt armijā idejiskās pārliecības dēļ)

2000. gadā turpinājās Jehovas liecinieku draudzes pārstāvju tiesas prāvas pret Valsts militārā dienesta iesaukšanas centru. Trīs lietas tika izbeigtas, jo prasītāji bija kļuvuši par ordinētiem garīdzniekiem. Sūdzības tika atsauktas, jo Militārā dienesta iesaukšanas centrs viņus atbrīvoja saskaņā ar "Obligātā militārā dienesta likumu". 2000. gada beigās tiesā joprojām uz izskatīšanu gaidīja trīs Jehovas liecinieku sūdzības, viena no tām bija Romāna Nemiro apelācijas sūdzība, kuru paredzēts izskatīt 2001. gada februārī. 2000. gada septembrī, pateicoties veiksmīgai NVO centra lobēšanas kampaņai, Aizsardzības ministrija uzņēmas iniciatīvu izveidot starpministriju darba grupu, kas izstrādātu alternatīvā dienesta likumprojektu. Darba grupas priekšlikumus paredzēts izstrādāt un iesniegt valdībai līdz 2001. gada vasarai.

Minoritāšu tiesību aizsardzība

2000. gada 22. augustā Ministru kabinets pieņēma virkni noteikumu (kopskaitā 11), kas regulē 1999. gadā pieņemtā "Likuma par valsts valodu" ieviešanu. Noteikumi ir ļoti svarīgi, jo tie nosaka, kādos gadījumos valsts var regulēt valodu lietošanu sabiedrībā, tādējādi ietekmējot mazākumtautību tiesības lietot viņu valodas, tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un vārda brīvību. Noteikumi regulē, kādos gadījumos konferencēs un mītiņos (demonstrācijās) ir jānodrošina tulkojums latviešu valodā, kad privātām organizācijām uzrakstos un izkārtņēs sabiedrībai pieejamās vietās līdzās citām valodām jāsniedz informācija latviski un kādām jābūt latviešu valodas zināšanas prasībām dažādās profesijās valsts sektorā. 2000. gada 31. augusta paziņojumā presei EDSO Augstais komisārs Nacionālo minoritāšu jautājumos Makss van der Stūls uzsvēra, ka noteikumi "pamatā atbilst likumam un Latvijas starptautiskajām saistībām", un "valdība pieņēma turpat visas manas rekomendācijas", vienlaicīgi atzīmējot, ka "atsevišķi jautājumi būs jāpārskata, kad Latvija ratificēs Vispārējo konvenciju mazākumtautību aizsardzībai".

2000. gada 21. novembrī Ministru kabineta noteikumu grozījumos valdība uzskaitīja visas tās profesijas privātajā sektorā, uz kurām attiecas Valodas likuma prasības. Saraksts ir īss, un tajā ietilpst 34 kategorijas, no kurām gandrīz visas var uzskatīt par tādām, kas skar likumīgas sabiedrības intereses (sabiedrības veselība, drošība, sabiedriskā kārtība). Sarakstā iekļautas dažādas veselības aizsardzības iestāžu

profesijas, apsardzes un ar drošības struktūrām saistītās profesijas, kā arī notāri un zvērināti advokāti. Viena no profesijām, kuras saistību ar sabiedrības likumīgajām interesēm ir grūti pamatot, ir taksometra šoferi.

No cilvēktiesību viedokļa būs svarīgi, kā noteikumi tiks piemēroti praksē. Var prognozēt mēģinājumus tiesas ceļā apstrīdēt vairāku normu pamatotību, un tas varētu izrādīties nopietns pārbaudījums Valsts valodas centram, kas iepriekš diezgan aktīvi sodījis likuma pārkāpējus privātajā sektorā. Valsts sektorā daudzas problēmas jau radījusi likuma norma, kas nosaka, ka valsts un pašvaldību iestādes drīkst pieņemt dokumentus tikai latviski vai ar notariāli apstiprinātu tulkojumu valsts valodā. Piemēram, Pilsnības un migrācijas lietu pārvalde, tiesas, citas valsts iestādes nosūta atpakaļ ieslodzīto iesniegumus, lūgumus un sūdzības, kas rakstītas krieviski. 2/3 ieslodzīto ir cittautieši, tomēr valsts nesniedz palīdzību ne latviešu valodas apguvē, nedz arī bezmaksas tulkošanas pakalpojumus. Piemēram, Centrālcietumā ieslodzītie 2000. gadā nosūtīja ap 12 000 iesniegumu, sūdzību un lūgumu. Tikai 1/3 no tiem bija rakstīti latviešu valodā. Rīgas pilsētas amatpersonas izteikušas brīdinājumu Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centram par to, ka tas pieņem iesniegumus krievu valodā. Nepieņemot šādas vēstules, attiecīgās iestādes, iespējams, pārkāpj Satversmes 104. pantu, kas katram indivīdam garantē tiesības griezties valsts institūcijās un pašvaldību uzņēmumos un saņemt atbildi pēc būtības. Risinājumu šai problēmai ir atradusi Daugavpils pilsētas dome, kas pieņēmusi tulku, lai iedzīvotājiem palīdzētu nepieciešamos dokumentus sagatavot latviešu valodā.

2000. gadā nebija gandrīz nekāda progress sabiedrības integrācijas politikas ieviešanā. Līdz gada beigām valdība vēl nebija apstiprinājusi Sabiedrības integrācijas valsts programmu. Politiskās cīņas augstākajā līmenī bija par iemeslu tam, ka lēmuma pieņemšana tika atlikta neskaitāmas reizes. 2000. gada 29. decembrī starpministriju vadības grupa Tieslietu ministrijā iesniedza galīgo programmas variantu, kas būs atbildīga par tā iesniegšanu apstiprināšanai Ministru kabinetā 2001. gada sākumā.

Bija vērojams neliels progress atbildīgo institūciju izveidē un līdzekļu piešķiršanā. 14. novembrī valdība Ls 16 239 no 2001. gada budžeta nolēma piešķirt Integrācijas departamenta izveidei trīs cilvēku sastāvā. Departaments tika izveidots Tieslietu ministrijas paspārnē un tas uzrauga integrācijas programmas ieviešanu. 14. novembrī Ministru kabinets Saeimai izskatīšanai nosūtīja likumprojektu par Sabiedrības integrācijas fondu, kas administrētu valdības un ārvalstu donoru piešķirtos līdzekļus integrācijas projektu atbalstam. 2000. gada beigās likumprojekts tika apspriests Saeimas komisijās, kur tas tika kritizēts par neatbilstību topošajam likumprojektam par valsts aģentūrām. Neraugoties uz neskaidrībām par likumprojekta likteni, 14. novembrī valdība nolēma fonda vajadzībām piešķirt Ls 200 000 no 2001. gada Finanšu ministrijas budžeta neparedzētām vajadzībām. Tomēr nešķiet reāli, ka 2001. gadā minētā summa tiks piešķirta no šīs budžeta sadaļas, jo tā veido konkrētā budžeta lielāko daļu. Novembrī Tieslietu ministrija izveidoja Konsultatīvo padomi sabiedrības integrācijas jautājumos, kas ir vairākkārt tikusies, lai izvērtētu programmas projektu, Integrācijas fonda likumprojektu un jaunā integrācijas departamenta darbu.

Ievēriību pelna vairākas iniciatīvas pašvaldību līmenī. Aprīlī Ventspils pilsēta pieņēma savu integrācijas programmu un izveidoja nepilsoņu konsultatīvo padomi, kuras pārstāvji visu gadu aktīvi piedalījās pilsētas domes darbā. 2000. gadā Liepājas dome izveidoja integrācijas veicināšanas darba grupu, kas izstrādāja pilsētas integrācijas

programmu. Līdz gada beigām pilsētas dome vēl nebija apstiprinājusi programmu, bet bija pieņēmusi darbā integrācijas projektu koordinatoru. Oktobra beigās Aizkraukles Sabiedrības integrācijas padome reģistrējās kā NVO un integrācijas projektu jomā strādā galvenokārt ar jauniešiem.

11. maijā Saeima noraidīja likumprojektu par Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par mazākumtautību aizsardzību, kurai Latvija pievienojās 1995. gadā, ratificēšanu. Par ratifikāciju balsoja tikai 15 deputāti, 21 bija pret un 52 atturējās. Lai gan deputāti minēja vairākus formālus iemeslus, (piemēram, konvencijas teksta tulkojuma kvalitāte un mazākumtautības definīcijas trūkums), patiesais likumprojekta noraidīšanas iemesls bija vairāku likumdošanas normu neatbilstība konvencijai, it īpaši valodas politikas jomā. Turcija un Latvija ir vienīgās Eiropas Savienības kandidātvalstis, kas vēl arvien nav ratificējušas šo konvenciju.

2000. gadā Eiropas Cilvēktiesību tiesa pieņēma izskatīšanai pēc būtības nozīmīgu prasību pret Latvijas valsti par diskrimināciju pēc valodas pazīmes. Sūdzības iesniedzēja vēlējās kandidēt 1998. gada Saeimas vēlēšanās, bet tika svītrotā no kandidātu saraksta nepietiekamo valsts valodas zināšanu dēļ. Saskaņā ar "Saeimas vēlēšanu likuma" 5. panta 7. paragrāfu Saeimas vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā nevar ievēlēt personas, kuras neprot valsts valodu atbilstoši augstākajai valsts valodas prasmes pakāpei. Sūdzības iesniedzēja uzskata, ka ir pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1. protokola 3. pants, kas ietver tiesības uz līdzdalību, saistībā ar konvencijas 14. pantu, kas ietver diskriminācijas aizliegumu.

Pilsonība

2000. gada 1. jūlijā Latvijā dzīvoja 568 195 nepilsoņi jeb 23,9% no reģistrētajiem valsts iedzīvotājiem. Neraugoties uz liberālajām izmaiņām Pilsonības likumā pēc 1998. gada referenduma, 2000. gadā nepilsoņu naturalizācijas tempi bija zemi. Lai gan personu skaits, kam naturalizācijas kārtībā piešķirta pilsonība, pieauga no 12 427 1999. gadā līdz 14 900 cilvēkiem 2000. gadā, lielāks skaits 2000. gadā izskaidrojams ar laika periodu starp naturalizācijas pieteikuma iesniegšanu līdz pilsonības piešķiršanai. Kopējais iesniegumu skaits uz naturalizāciju samazinājās no 15 183 cilvēkiem 1999. gadā līdz 10 692 2000. gadā. Lielo naturalizēto skaitu 1999. gadā eksperti skaidro ar tiem pretendentiem, kuriem naturalizēties neļāva 1998. gadā atceltie naturalizācijas "logi." Bezvīzu režīma atcelšana ar Krieviju nepilsoņiem 2001. gadā janvārī likvidēs vienu no retajām nepilsoņu priekšrocībām un, domājams, veicinās Krievijas Federācijas vai Latvijas pilsonības pieņemšanu.

Neiecietība, ksenofobija, rasu diskriminācija un rasu naida kurināšana

2000. gadā Latvijā bija novērojamas pastiprinātas latviešu un krievu ekstrēmistu aktivitātes un tiesībsargājošo institūciju enerģiskā pretreakcija. 29. maijā Rīgas apgabaltiesa pasludināja spriedumu deviņu "Pērkonkrusta" pārstāvju lietā. Viņus atzina par vainīgiem Uzvaras pieminekļa spridzināšanā, "Rīgas siltuma" spridzināšanas mēģinājumā, vardarbībā, nacionālā naida kurināšanā un citos noziedzīgos nodarījumos. Divus grupas locekļus tiesa notiesāja ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem, bet trīs tika atbrīvoti turpat tiesas zālē, jo tie jau bija izcietuši tiesas piespriesto sodu – 1-2,5 gadus cietumā. Četriem citiem grupas locekļiem, ieskaitot

gados vecāko grupas ideologu Vili Liniņu, un diviem nepilngadīgajiem tiesa piesprieda nosacītu sodu. Grupas dibinātājs un vadītājs Juris Rečs tika tiesāts atsevišķi, jo līdz aizturēšanai maijā bija bēguļojis un izvairījies no varas iestādēm. Decembra beigās Rīgas Zemgales priekšpilsētas tiesa atzina Reču par vainīgu sešos noziedzīgos nodarījumos (t.sk. nacionālā naida kurināšanā) un sodīja viņu ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem. Tiesa pārkoņkrustiešiem arī piesprieda samaksāt naudas sodu Rīgas domei – Ls 21 000 par izdevumiem Uzvaras pieminekļa atjaunošanā un gandrīz Ls 3000 “Rīgas siltumam” par saspridzināto siltumtrasi. Gada beigās pirmie deviņi pārkoņkrustieši iesniedza apelāciju Augstākajai tiesai, kurai 2001. gada sākumā bija jāpasludina spriedums. Izmeklēšanas un tiesas laikā labēji orientētais nedēļas laikraksts *Latvietis Latvijā* publicēja aicinājumus ziedot naudu, lai palīdzētu pārkoņkrustiešiem, kurus avīze sauca par “latviešu tautas patriotiem” un “politiskajiem disidentiem.” Šajā avīzē, kas ir brīvi pieejama avīžu kioskos, tiek regulāri publicēti rasistiski un antisemitiski raksti. Izdevējiem ir arī sava mājas lapa (www.home.parks.lv/latvietis) ar saiti uz mājas lapu, kuru izveidojis Holokausta noliedzējs Ernsts Cundels no ASV.

2000. gadā gaismā nāca fakti par latviešu neonacistisko jauniešu grupējumu Liepājā. 1999. gada beigās un 2000. gada sākumā grupa izdeva apkārtraksta *Patriots* trīs numurus, kā arī amerikāņu antisemitiskā un satīriskā karikatūru krājuma “Tales of the Holohoax” (Holoizjokošanas stāstiņi) tulkojumu latviešu valodā. Apkārtraksta lielu daļu aizņem Pērkoņkrusta un nacistiskās Vācijas slavinājumi, kā arī rasistiski un antisemitiski raksti par “Žīdu imperiālismu”, “Holokausta mītu”, “Ciona gudro protokoliem” u.t.t. Kāds raksts apkārtraksta 3. numurā salīdzina ebrejus ar ērcēm un iesaka tos sadedzināt. 28. septembrī Liepājas tiesībsargājošās iestādes pret *Patriota* izdevēju Guntaru Landmani ierosināja krimināllietu par nacionālā naida kurināšanu. Tiesas sēde ir nozīmēta uz 2001. gada janvāri.

Janvārī neonacistiskā grupējuma “Krievu nacionālā vienotība” Latvijas reģionālā organizācija publicēja pagrīdes apkārtrakstu *Par krievu kārtību* (За Русский Пoryadok). Kādā rakstā, apsmejojot dažu latviešu simpātijas pret čečeniem un baumas par brīvprātīgajiem algotņiem, anonīms autors iesaka, ka “ja kāds grib cīnīties ar krieviem, nav nekāda nepieciešamība doties tālu projām. MĒS JAU ESAM ŠEIT!” Rakstā ar nosaukumu “Kam pieder Baltija” autors uzsver, ka 1940. gadā “mūsu tēvi atkal atgriezās šeit un paņēma atpakaļ tikai to, kas jau bija piederējis Krievijai.” Citi raksti piemin “cionistu kapitāla” ietekmi uz Latvijas medijiem. 12. maijā Liepājas tiesa organizācijas līderim Jevgeņijam Osipovam piesprieda Ls 100 sodu par sabiedrisko organizāciju reģistrēšanas noteikumu pārkāpšanu.

14. aprīlī amatpersonas deva atļauju oficiāli reģistrēt nevalstisko organizāciju “Sabiedrība Uzvara” (Общество победы), kas ir frontes organizācija pagrīdes Nacionālboļševiku partijai, kas sevi dēvē par “revolucionāru krievu nacionālistisku partiju”. Pēc reģistrācijas organizācija sāka izdot avīzi *Tribunāls*, kas publicēja vairākus vardarbību slavinošus rakstus. Piemēram, 4. numurā izlasāms raksts ar virsrakstu ““Lattelekom” jāuzspridzina.” Vairāki raksti izsmej t.s “Holokausta biznesu.” Augustā tiesībsargājošās iestādes ierosināja krimināllietu pret avīzes redaktoru Vladimīru Lindermani un izdevēju Olgu Morozovu par vardarbības propagandēšanu un nacionālā naida kurināšanu. Septembrī Rīgas Centra rajona tiesa par huligānismu nacionālboļševiku aktīvistam Aijo Benesam piesprieda divus gadus

nosacīti par huligānismu, jo viņš tika aizturēts brīdī, kad uz kādas sienas Rīgā rakstīja “Nosist Šķēli! NBP”

14. novembrī, nolēcot no Sanktpēterburgas-Kaļiņingradas vilciena, četri Nacionālboļševiku partijas aktīvisti no Krievijas nelegāli ieradās Latvijā. Lai gan viņus pēc 24 stundām aizturēja, trīs citi Nacionālboļševiku partijas aktīvisti no Krievijas 17. novembrī aizbarikādējās Pētera baznīcā Vecrīgā un piedraudēja uzspridzināties ar granātu, ja netiks izpildītas viņu politiskās prasības. Pēc vairākām stundām viņi padevās Latvijas varas iestādēm. Lai gan rokasgranāta izrādījās nekaitīga, 28. novembrī pret visiem trim tika ierosināta krimināllieta par terorismu. Varas iestādes aizturēja arī Vladimiru Moskovcevu un pret viņu tika ierosināta krimināllieta par līdzdalību robežas nelegālas šķērsošanas veicināšanā.

4. jūnijā TV “Panorāma” parādīja ziņu sižetu par kādu sievieti, kura no kādas jaunietes bija izkrāpusi dārglietas un ievērojamu naudas summu. Meitene mēģināja izdarīt pašnāvību. Par vaininieci tika uzskatīta kāda čigāņu tautības sieviete. Žurnālists beidza ziņu sižetu ar pamācību, ka “labāk neskatīties čigāņiem acīs,” jo viņiem piemīt hipnotizēšanas spējas. Pēc tam kāds policijas darbinieks griezās pie visiem Latvijas čigāņiem pēc palīdzības atgūt dārglietas. Čigāņu nacionālā kultūras biedrība un Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija izteica protestu pret programmu, apsūdzot to negatīvu stereotipu nostiprināšanā par čigāņiem. Ziņu dienesta vadītājs publiski atvainojās čigāņiem par ziņu sižetu un solīja veltīt vairākus raidījumus čigāņu kultūras un tradīciju atspoguļošanai.

Augustā biznesa žurnālā *Kapitāls* tika publicēts antisemītisks ievadraksts “Žīdi valda pasauli.” Visā rakstā tika izmantots apzīmējums “žīds.” Šādi tika saukti ebreji pirms Otrā pasaules kara, bet tagad Latvijas ebreju kopiena šo apzīmējumu uzskata par apvainojošu, dodot priekšroku vārdam “ebreji.” Uz žurnāla vāka bija zīmējums, kas atgādināja nacistu laika karikatūru: bārdains vīrs ar līku degunu, kas aptvēris zemeslodi. Lai gan rakstā autors it kā vēlējās aprakstīt ebreju ieguldījumu ekonomiskajā un kultūras dzīvē, tajā bija arī “vēstures” materiāli, t.sk. tāds holokausta skaidrojums, kas uzliek lielu atbildību pašiem ebrejiem. Raksts izsauca Latvijas varas iestāžu un vadošo mediju asu nosodījumu, liekot izdevējiem no darba atbrīvot žurnāla redaktoru. Prokuratūra uzsāka izmeklēšanu, lai konstatētu, vai raksts ir pārkāpis Latvijas likumdošanu, kas aizliedz rasu un nacionālā naida kurināšanu, taču līdz gada beigām tā vēl nebija izdarījusi slēdzienus.

VCB pasūtītā socioloģiskā aptauja 2000. gada janvārī rāda interesantu ainu par iedzīvotāju izpratni par cilvēktiesību pārkāpumiem un diskrimināciju. 24% (18% latviešu, 31% cittautiešu) uzskatīja, ka pēdējos trīs gados ir cietuši no diskriminācijas. Divas visvairāk pieminētās jomas ir darba attiecības un sociālā sfēra (47% un 24% no visiem respondentiem). Kad respondentiem uzdeva jautājumu par diskriminācijas cēloņiem, viņi visbiežāk pieminēja tautību un valodu (attiecīgi 28% un 24%). Tautību visbiežāk pieminēja nepilsoņi (43%) un cittautieši (40%). Arī valoda visbiežāk dominēja nepilsoņu (37%) un cittautiešu (36%) atbildēs.

Bēgļu un patvēruma meklētāju tiesības

Līdz šim Latvijā nav bijis precedenta, kad Latvijas iedzīvotāji, kam ticis piešķirts bēgļa statuss kādā no ANO 1951. gada Ženēvas konvencijas daļībvalstīm, mēģina

atgriezies Latvijā uz pastāvīgu dzīvi. 1999. gadā Latvijā mēģināja atgriezies Andrejs Vesnins, kuram kopš 1995. gada 4. janvāra Krievija piešķirusi bēgļa statusu. 1999. gada jūlijā A. Vesnins ar LR konsulatā Pleskavā izdotu vīzu atgriezās Latvijā un augustā mēģināja iegūt uzturēšanās atļauju Latvijas Republikā, taču Pilsonības un Migrācijas lietu pārvalde (PMLP) atteicās to izsniegt, norādot, ka “beidzoties vīzas termiņam, A. Vesninam Latvija ir jāatstāj”, kā arī jāierodas PMLP, lai anulētu iekšzemes pasē iedzīvotāju reģistra atzīmi (anulēšanas pamats - izceļojis). 1999. gada septembrī A. Vesninam tika izdots izbraukšanas rīkojums, bet 1999. gada 4. oktobrī A. Vesnins iesniedza pieteikumu LR Bēgļu lietu centram par bēgļa statusa saņemšanu, tomēr Bēgļu lietu centrs atzina to par nepamatotu un noraidīja, norādot, ka lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams. 1999. gada 13. oktobrī A. Vesnins tika aizturēts un ievietots Gaiziņa ielas Nelegālo imigrantu pagaidu uzturēšanās punktā Rīgā, kur viņš atradās līdz 2000. gada augustam.

2000. gada 18. aprīlī pirmajā instancē tika izskatīta bijušā Latvijas pastāvīgā iedzīvotāja A. Vesnina sūdzība par Iekšlietu ministrijas PMLP amatpersonu prettiesisku rīcību, lūdzot atcelt izbraukšanas rīkojumu un atjaunot ziņas par viņu LR Iedzīvotāju reģistrā. Tiesa sūdzību atzina par nepamatotu un noraidīja. Tiesa spriedumā norādīja, ka prasītāja atgriešanos Latvijā regulē Latvijas Republikas likumdošana, nevis Apvienoto Nāciju konvencijas un starptautiskā likumdošana, uz kuru atsaucies sūdzības iesniedzējs. Jāatgādina gan, ka Saeima 1951. gada ANO Konvenciju un tās 1967. gada protokolu par bēgļa statusu ratificēja 1997. gada 19. jūnijā. Patlaban sūdzība apelācijas kārtībā ir pārsūdzēta Rīgas apgabaltiesā, lietas izskatīšana nozīmēta uz 2001. gada decembri, bet 2000. gada augustā A. Vesnins tika izraidīts atpakaļ uz Krieviju.

2000. gada 15. decembrī Imigrācijas policija izraidīja uz Krieviju 2 cilvēkus kas bija dezertējuši no Krievijas armijas, pieprasījuši patvērumu Latvijā un gaidīja apelācijas lēmumu. Izraidīšana uzskatāma par nelikumīgu, jo saskaņā ar likuma “Par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijas Republikā” 20. pantu apelācijas sūdzības izskatīšanas laikā persona uzskatāma par patvēruma meklētāju.

2000. gada jūlijā tika izveidota sabiedriska organizācija Latvijas Ārzemnieku asociācija, kuras mērķis ir sniegt palīdzību un konsultācijas Latvijā dzīvojošajiem ārzemniekiem, bēgļiem un patvēruma meklētājiem. Starp organizācijas dibinātājiem ir arī viens no tikai 7 bēgļa statusa ieguvējiem Latvijā Haisams Abū Abda. Jaunizveidotā organizācija paredz palīdzēt bēgļa statusa ieguvējiem integrēties Latvijas sabiedrībā. Patlaban organizācija galvenokārt nodarbojas ar palīdzības sniegšanu individuālos gadījumos, kas saistīti ar bēgļu kustību starp Baltijas valstīm un ģimenes atkalapvienošanu.

Kara noziegumi un noziegumi pret cilvēci

Aprīļa beigās pretrunīgā lietā Augstākā tiesa nolēma no apcietinājuma atbrīvot bijušo sarkano partizānu vadītāju Vasiliju Kononovu, kuru apsūdz Otrā pasaules karā izdarītos noziegumos, un nosūtīja lietu prokuratūrai papildus izmeklēšanai. V. Kononovu apsūdzēja uzbrukumā Mazo Batu sādžai 1944. gadā, kad tika nogalināti 9 cilvēki, to vidū arī grūtniece. Janvārī pirmās instances tiesa Kononovu atzina par vainīgu un notiesāja viņu ar brīvības atņemšanu uz 6 gadiem. Padomju varas iestādes par V. Kononova aktivitātēm kara gados viņam piešķīra apbalvojumu, un visa procesa

laikā Krievija viņu aizstāvēja, apsūdzot Latvijas varas iestādes mēģinājumā sodīt antifasiistu. V. Kononova un liecinieku liecības bija ļoti pretrunīgas, un radās šaubas, vai visi upuri būtu uzskatāmi par civiliedzīvotājiem. Pamatojot savu izvēli, Augstākā tiesa norādīja uz virkni procesuālo pārkāpumu pirmstiesas izmeklēšanas stadijā un pirmās instances tiesā. Pēc atbrīvošanas no apcietinājuma V. Kononovs pieņēma Krievijas pilsonību. Lietu acīmredzot vēlreiz izskatīs tiesā 2001. gadā.

2000. gadā valdība veica vairākus pasākumus, lai panāktu arī Otrā pasaules kara nacistisko kara noziedznieku saukšanu pie atbildības. Februārī un septembrī Latvijas valdība organizēja kara noziegumu izmeklētāju tikšanās, kurās piedalījās pārstāvji no Austrālijas, Kanādas, Lielbritānijas, Vācijas, Izraēlas un ASV. Tikšanās laikā dalībnieki salīdzināja liecības un pārrunāja citas iespējamās izmeklēšanas darbības 87 gadus vecā Austrālijas pilsoņa Konrāda Kalēja lietā. K. Kalējs bija virsnieks bēdīgi slavenajā Arāja komandā nacistu okupētajā Latvijā. Martā ģenerālprokuratūra uzsāka patlaban Austrālijā dzīvojošā K. Kalēja un vēl viena Arāja komandas locekļa Kārļa Ozola kriminālvajāšanu. Decembrī Ģenerālprokurors pieprasīja Austrālijai izdot K. Kalēju, lai viņu tiesātu par kara noziegumiem. Decembra beigās Austrālijas mediji ziņoja, ka K. Kalējs gatavojas cīnīties tiesā pret izraidīšanu no valsts un ka apelācijas process varētu ilgt līdz pat diviem gadiem.

Sieviešu tiesības

Sieviešu tiesību jomā par svarīgākajiem panākumiem jāuzskata jaunu politikas dokumentu un likumdošanas izstrāde un pirmā lieta Latvijas tiesu praksē par diskrimināciju pēc dzimuma pazīmes. 2000. gada beigās pēc Labklājības ministrijas pasūtījuma tika izstrādāta Valsts koncepcija par dzimumlīdztiesības veicināšanu Latvijā, ko 2001. gada sākumā paredzēts iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā. Koncepcijā sniegts Latvijas situācijas raksturojums dažādās jomās dzimumlīdztiesības aspektā un seku analīze problēmu nerisināšanas gadījumā. Tajā ieteikti ar dzimumu līdztiesību saistīto problēmu risināšanas posmi, nepieciešamība pēc pārraudzības dzimumlīdztiesības īstenošanā un institucionālās bāzes izveide.

2000. gada 19. maijā Saeima izdarīja izmaiņas Krimināllikumā, padarot par krimināli sodāmu personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai uz ārvalstīm. 165.2 pantā ar “nosūtīšanu uz ārvalsti” saprotama jebkāda rīcība, kas veicina legālu vai nelegālu izbraukšanu no valsts vai iebraukšanu valstī, tranzītu vai uzturēšanos ārvalstī.” Izmaiņas stājās spēkā 1. jūnijā. 165.1 pants par personas nosūtīšanu ar tās piekrišanu uz ārvalsti seksuālai izmantošanai paredz brīvības atņemšanu uz laiku līdz 4 gadiem. Ja tās pašas darbības izdarītas iedzīvošanās nolūkā vai attiecībā uz nepilngadīgo, vainīgos var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 10 gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. Ja minētās darbības izdarījusi organizēta grupa vai ja tās izdarītas attiecībā pret mazgadīgo, tad vainīgos var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku no 8 līdz 15 gadiem, konfiscējot mantu. Gada beigās tika ierosināta pirmā krimināllieta par cilvēktirdzniecību.

2000. gada martā Saeima pieņēma lēmumu par Tikumības policijas atjaunošanu, paredzot finansējumu 21 policijas darbiniekam sākot ar 2000. gada jūliju. Tikumības policijas kompetencē ietilpst noziegumu, kas saistīti ar piespiedu iesaistīšanu prostitūcijā, cilvēktirdzniecību, sutenerismu un bērnu pornogrāfiju, izmeklēšana. Līdzekļu trūkuma dēļ finansējuma piešķiršana tika atlikta uz 2001. gada janvāri.

Saskaņā ar Imigrācijas policijas pārvaldes datiem gada laikā uz Latviju kopumā deportētas 273 sievietes (no Vācijas – 118, Lielbritānijas – 53, Dānijas – 22, Šveices – 21). Reālais uz ārzemēm izbraukušo sieviešu skaits mēnesī tiek lēsts līdz pat vairākiem simtiem.

Līdz šim Latvijā nav bijis likuma, kas regulētu reproduktīvo un seksuālo veselību. Ir atsevišķi Labklājības ministrijas izdoti rīkojumi un noteikumi, kas regulē šo jomu. Piemēram, abortus jeb grūtniecības pārtraukšanu regulē tikai 1993. gada Labklājības ministrijas pavēle Nr. 77 “Par legālu un medicīnisku abortu izdarīšanas kārtību Latvijas Republikā”. 2000. gada 19. oktobrī Saeima 1. lasījumā pieņēma jaunu “Iedzīvotāju seksuālās un reproduktīvās veselības likumu”. Likumā definēti divi grūtniecības pārtraukšanas jeb aborta veidi: t.s. “medicīniskais aborts” – grūtniecības pārtraukšana medicīnisku indikāciju vai sociālu apstākļu dēļ - un grūtniecības pārtraukšana pēc sievietes izvēles. Pirmo reizi likumā definēta medicīniskā apaugļošana un tās rezultātā dzimuša bērna juridiskais statuss. Lai gan likums nosaka, ka uz mākslīgo apaugļošanu var pretendēt gan heteroseksuāls pāris, gan sieviete, par potenciālajiem vecākiem likums nosaka heteroseksuālu pāri. Līdz ar to vēl arvien nav skaidrs, vai likums, izteikts šādā redakcijā, neierobežos vientuļo sieviešu un lesbiešu tiesības. No cilvēktiesību viedokļa apstrīdama arī likumā ietvertā norma par grūtniecības pārtraukšanu pacientei, kura vēl nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Likums nosaka (26. pants, 4. daļa), ka konfliktsituācijās gadījumā starp pacienti un vecākiem vai aizbildni galīgo lēmumu, vai atļaut grūtniecības pārtraukšanu, pieņem bāriņtiesa.

Februārī pirmo reizi Latvijas tiesu praksē darbiniece sieviete uzvarēja darba devēju lietā par diskrimināciju pēc dzimuma pazīmes. 1999. gadā tipogrāfija “Latgales druka” ar strādājošo Dagmāru Abramovu noslēdza jaunu darba līgumu. Jaunajā līgumā netika ietverti 7 darba pienākumi, kurus viņa bija spējusi paveikt pirms tam, un viņas alga tika noteikta piecas reizes mazāka par kolēģu vīriešu algu. Pirmās instances tiesa Rēzeknē atzina darba līgumu par spēkā neesošu un nolēma piedzīt 2791 latu, ko D. Abramova netika saņēmusi 12 mēnešu laikā. Spriedumā Rēzeknes tiesa atsauca uz ANO Konvenciju par visa veida diskriminācijas izskaušanu pret sievietēm, kuru Latvija ir ratificējusi. Diemžēl 19. maijā darba devējs veiksmīgi pārsūdzēja Rēzeknes tiesas lēmumu Latgales apgabaltiesā. Pēc tam, kad Latgales apgabaltiesa atcēla pirmās instances tiesas lēmumu, prasītāja iesniedza apelācijas sūdzību Augstākajā tiesā, kas lietu nosūtīja Latgales apgabaltiesai atkārtotai izskatīšanai. 2000. gada 1. novembrī Latgales apgabaltiesa pieņēma D. Abramovai labvēlīgu spriedumu.

Bērnu tiesības

2000. gadā joprojām viena no nopietnākajām cilvēktiesību problēmām bija nepilngadīgo ilgstoša atrašanās apcietinājumā. 2000. gada beigās Latvijas cietumos atradās 327 nepilngadīgie, no tiem izmeklēšanas cietumos – 193 nepilngadīgie jeb 53% no kopējā nepilngadīgo ieslodzīto skaita. 2000. gada beigās Brasas izmeklēšanas cietumā atradās 182 nepilngadīgie apcietinātie. Līdz 6 mēnešiem izmeklēšanas cietumā atradās 67 nepilngadīgie, no sešiem mēnešiem līdz 1 gadam – 44 nepilngadīgie, no 1 līdz 2 gadiem – 45 nepilngadīgie, ilgāk par 2 gadiem – 26 nepilngadīgie. Tas ir klajā pretrunā ar Konvencijas par bērna tiesībām 37. panta b paragrāfu, kas paredz, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka “bērna apcietināšana,

aizturēšana vai ieslodzījums (..) piemērojami tikai kā galējais līdzeklis un uz iespējami īsāku attiecīgu laika periodu.”

2000. gada 9. martā Saeimā pieņemtie labojumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā uzliek par pienākumu Tieslietu ministrijai nodrošināt “tādu tiesu darba organizāciju, lai lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību un interešu aizsardzību, tiktu izskatītas ārpus kārtas.” Likumā trūkst fiksēta termiņa, kad pēc lietas nodošanas izskatīšanai tiesā, īpaši apelācijas un kasācijas instancēs, būtu jānotiek tiesai. Minētais trūkums ir viens no galvenajiem cēloņiem, kādēļ nepilngadīgie ilgstoši atrodas izmeklēšanas cietumā. Vēstulē nepilngadīgajam apcietinātajam X., kuram pirmās instances tiesā lieta izskatīta 1998. gada decembra sākumā, Rīgas apgabaltiesa atbildē uz iesniegumu informēt par apelācijas tiesas sēdes datumu 2000. gada maija vidū raksta, ka viņa lieta izskatīšanai vēl nav nozīmēta. Vēstule vēl tiek piebilsts, ka “par tiesas sēdes datumu Jums tiks paziņots savlaicīgi.” Minētais nav vienīgais šāda rakstura gadījums.

Saskaņā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes informāciju, 2000. gadā Brasas cietumā nepilngadīgie veikuši sešus pašnāvības mēģinājumus, no kuriem 2 beidzās letāli. Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas par pašnāvību galveno cēloni min ilgstošu atrašanos izmeklēšanas cietumā. 2/3 nepilngadīgo pirmstiesas izmeklēšanā ir liegta sarakstīšanās un tikšanās ar radniekiem. Turklāt vēl arvien pārapdzīvotība ir nopietna problēma. Vēlā rudenī 170 pieaugušie tika pārvesti no Centrālcietuma uz Brasas cietumu, kā rezultātā nepilngadīgie apcietinātie, kuri iepriekš bija izvietoti 32 kamerās, tagad atrodas 21 kamerā. Vairākās kamerās nepilngadīgo skaits ir pieaudzis līdz 12, kas savukārt noved pie biežākiem savstarpējiem konfliktiem ieslodzīto vidū. Nepilngadīgo apcietināto uzturēšanas kārtību izmeklēšanas cietumos joprojām regulē 1994. gadā izdota novecojusi instrukcija “Par aizdomās turēto, apcietināto un notiesāto personu uzturēšanas kārtību Iekšlietu ministrijas izmeklēšanas cietumos.” Instrukcija neparedz konkrētu valsts finansētu izglītojošu pasākumu organizēšanu nepilngadīgajiem pirmstiesas izmeklēšanā. Savukārt Izglītības likuma 3. pants garantē katram Latvijas iedzīvotājam “vienlīdzīgas tiesības iegūt izglītību,” bet 4. pants nosaka, ka “obligāta ir pamatizglītības iegūšana vai pamatizglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.” Instrukcijas 72. punkts paredz, ka “izmeklēšanas cietuma administrācija ir tiesīga organizēt jebkādas audzināšanas rakstura pasākumus.” Uz 180 nepilngadīgajiem apcietinātajiem ir tikai divi cietuma darbinieki, kas nodarbojas ar audzināšanas jautājumiem. Mērķtiecīgu aktivitāšu trūkums un nepamatoti stingrie ierobežojumi kontaktiem ar ārpasauli nav attaisnojami īpaši nepilngadīgo gadījumā un tādos gadījumos, kad atrašanās izmeklēšanas cietumos ieilgst.

9. martā Saeima pieņēma grozījumus Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kas paredz, ka līdz brīdim, kad spēkā stāsies jaunie Adopcijas noteikumi, “bērnu var adoptēt uz ārvalsti, ja šai valstij ir saistoša kāda no starptautiskajām konvencijām, kas nosaka bērna tiesību aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijā, vai ja Latvija ar to ir noslēgusi divpusēju līgumu par tiesisko sadarbību adopcijas jomā.” 16. martā Saeima ratificēja Eiropas konvenciju par bērna adopciju, tomēr līdz gada beigām tā vēl nebija veikusi nepieciešamos labojumus Civillikumā, lai saskaņotu to ar Konvencijas prasībām.

Aprīlī, stājoties spēkā grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā, sāka darboties jauna kārtība, kā bērns var šķērsot valsts robežu. Lai izbrauktu no valsts, bērniem bija

nepieciešamas vecāku vai aizbildņu notariāli apliecinātas pilnvaras. Ja viens no bērna vecākiem nav sasniedzams, pilnvaru jākārto caur bāriņtiesu. Uz robežas bāriņtiesas pilnvara tika pieprasīta arī tiem bērniem, kuru vecāki ir šķīrušies, viens no vecākiem ir miris, vai nav zināms. Šīs prasības ierobežoja bērna tiesības uz brīvu pārvietošanos un līdz jaunās kārtības apturēšanai maija vidū radīja nopietnas problēmas robežu šķērsošanā.

2000. gada beigās pēc nevalstiskās organizācijas “Glābiet bērnus” publicētās informācijas par iespējamajiem pārkāpumiem sabiedrībā izcēlās diskusija par apstākļiem Latvijas internātskolās. Pēc apstākļu izmeklēšanas prokuratūra ierosināja krimināllietas pret trim Krāslavas rajona Aleksandrovas speciālās skolas darbiniekiem (t.sk. direktoru) par vardarbību un cietsirdību pret nepilngadīgajiem. Apmeklējot Liepājas internātskolu, “Glābiet bērnus” konstatēja, ka bērnu starpā ir plaši izplatīta vardarbība un vecāko klašu audzēkņi seksuāli izmanto mazākos. Savukārt Liepājas Izglītības pārvalde uzskatīja, ka “Glābiet bērnus” rīcība ir atstājusi negatīvas sekas uz bērniem un traucējusi iepriekš ierosinātās krimināllietas izmeklēšanu. Valsts bērna tiesību aizsardzības centrs gada laikā sniedza pāri par 2000 konsultāciju par bērna tiesību aizsardzību reglamentējošajiem tiesību aktiem, saņemot sūdzības par bērna tiesību pārkāpumiem un sociālām problēmām nepietiekama finansējuma gadījumos.

Garīgi slimo tiesības

2000. gada 21. jūlijā tika apstiprināta Labklājības ministrijas Psihiatriskās palīdzības stratēģija laika posmam no 2000. līdz 2003. gadam, diemžēl neparedzot finansējumu reformas īstenošanai. Stratēģija ir pirmais politikas dokuments pēc neatkarības periodā, kas nosaka psihiskās veselības aprūpes prioritātes un vadlīnijas. Psihiatriskās palīdzības stratēģija iekļauta arī Nacionālajā programmā integrācijai Eiropas Savienībā, jo Eiropas Komisijas 1999. gada Progresā ziņojumā norādīts uz trūkumiem garīgi slimo personu aprūpē.

Stratēģija nosaka psihiatriskās palīdzības reformas mērķus, paredzot atbalstu integrācijai sabiedrībā iespējami tuvāk pacienta dzīves vietai un stacionāro gultasvietu skaita samazināšanu, multidisciplināru aprūpes komandu veidošanu, rehabilitācijas pakalpojumu attīstīšanu, tai skaitā nodarbinātības centru un psihosociālās rehabilitācijas māju izveidi. Kā prioritāras noteiktas vairākas iedzīvotāju grupas: pacienti ar smagiem psihiskiem traucējumiem, likumpārkāpēji ar psihiskiem traucējumiem, bērni un pusaudži, gados jauni šizofrēnijas pacienti, pacienti ar dubultām diagnozēm – zāļu atkarība un psihiska slimība, kā arī ar vecumu saistīto psihisko slimību pacienti.

2000. gadā tika uzsākta pirmā tiesas prāva par pacienta tiesībām psihiatrijā. Sūdzība ir par pacienta tiesībām uz informāciju par diagnozi un ārstēšanu un iespēju saņemt slimības vēstures kopiju. Šo informāciju sūdzības iesniedzējs centies noskaidrot jau 20 gadus. 1967. gadā Albertam Sirmulim ārsti noteica šizofrēnijas diagnozi, kurai viņš nepiekrita un vairākas reizes mēģināja to apstrīdēt. A. Sirmulis vairākkārt mēģinājis iegūt slimības vēstures kopiju, lai varētu to iesniegt neatkarīgai ekspertīzei, taču visas iesaistītās psihiskās veselības aprūpes iestādes: Strenču, Jelgavas un Rīgas psihoneiroloģiskās slimnīcas, kā arī Psihiatrijas centrs bijušajam pacientam atteica izsniegt slimības vēstures kopiju.

Ar LU Juridiskās prakses un palīdzības centra atbalstu 2000. gada martā tika iesniegta prasība tiesā pret LR Labklājības ministriju, kuras pakļautībā atrodas minētās psihiskās veselības aprūpes iestādes. Prasības iesniedzējs atsaucies uz “Ārstniecības likumu”, “Informācijas pieejamības likumu”, kā arī uz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pantu, kas nosaka tiesības uz personas privātās dzīves neaizskaramību. 2000. gada 28. septembrī Vidzemes priekšpilsētas tiesa izskatīja un noraidīja Alberta Sirmuļa sūdzību par LR Labklājības ministrijas Ārstniecības departamenta amatpersonu prettiesisku rīcību, bet 2000. gada 31. oktobrī Rīgas apgabaltiesai tika iesniegta apelācijas sūdzība.

Pacientu tiesības

Finansiālā krīze veselības aprūpē, kā arī vairāki pacientu nāves gadījumi medicīnas darbinieku vainas dēļ atklāja būtiskus trūkumus pacienta tiesību ievērošanā 2000. gadā. Līdz šim efektīvākā institūcija pacienta tiesību aizstāvībā ir bijusi Labklājības ministrijai pakļautā Medicīniskās aprūpes un darbības ekspertīzes kvalitātes kontroles inspekcija (MADEKKI), kur pacienti var iesniegt sūdzības par medicīniskā personāla nekvalitatīvu palīdzību. MADEKKI ir tiesības administratīvā kārtā sodīt medicīnas darbiniekus ar naudas sodu līdz 150 Ls vai arī lūgt Latvijas Ārstu biedrībai anulēt sertifikātu. 2000. gadā, pēc MADEKKI datiem, kopumā saņemtas 256 sūdzības par medicīnas darbiniekiem, 25 no tām bijušas saistītas ar pacienta nāvi. Savukārt 1999. gadā tika saņemtas 48 sūdzības, kas saistītas ar pacienta nāvi.

Lai aizstāvētu savas intereses, pacients var griezties arī tiesā, taču tiesas procesi ir ilgstoši un dārgi. 2000. gadā turpinājās plašu diskusiju sabiedrībā izraisījusi pacienta Edija Filipsona tiesas prāva pret Valsts traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīcas ārstu Egilu Strausu. 1997. gadā nekvalitatīvi veiktas mugurkaula lūzuma operācijas dēļ pacients E. Filipsons ieguva 1. grupas invaliditāti. 1999. gadā MADEKKI lūdza Traumatologu un ortopēdu asociāciju anulēt ārsta Egila Strausa sertifikātu, taču lūgums tika noraidīts. 2000. gada 17. janvārī Rīgas apgabaltiesa noraidīja E. Filipsona prasību par veselībai nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu. Šī bija pirmā sūdzība, kur pacients pieprasa ārstam tik apjomīgu naudas kompensāciju (Ls 45 983,27), līdz ar to izraisot plašu diskusiju sabiedrībā par ārstu obligātās civiltiesiskās apdrošināšanas, kā arī pacienta apdrošināšanas ieviešanas nepieciešamību. Līdz 2000. gada beigām vēl nebija izskatīta apelācijas sūdzība Augstākajā tiesā. Paredzēts, ka tā tiks izskatīta 2001. gada sākumā.

2000. gadā veselības aprūpei katastrofāli trūka finansējuma, vairākkārt tika runāts par krīzi veselības aprūpē. 2000. gada jūnijā Onkoloģijas centrs ar masu mediju palīdzību

centās pievērst valdības un sabiedrības uzmanību finansējuma trūkumam, jo valdība nebija piešķirusi finansējumu jauna starošanas aparāta iegādei. Savukārt rudenī finansējuma trūkuma dēļ vairākas slimnīcas bija spiestas pārtraukt uzņemt pacientus gan neatliekamās, gan plānveida medicīniskās palīdzības sniegšanai.

Pārskats par LCESC juridisko palīdzību 2000. gadā

Kopš 1999. gada pavasara LCESC juriste Sandra Garsvāne iedzīvotājiem sniedz bezmaksas juridiskās konsultācijas par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Lai gan tika pieņemtas un izskatītas visas sūdzības, Centrs īpašu uzmanību pievērša sūdzībām par tiesībsargājošo iestāžu pārstāvju sliktu apiešanos ar iedzīvotājiem. Juridiskā palīdzība ietvēra informācijas sniegšanu par attiecīgo likumdošanas aktu, indivīda tiesībām, kā arī padomus, kurā valsts iestādē griezties un kā pareizi sastādīt dokumentus, piemēram, oficiālas vēstules, sūdzības, u.tml.

Kā redzams tabulā, 2000. gadā LCESC ar sūdzībām par dažādiem cilvēktiesību pārkāpumiem griezās 117 cilvēki. Salīdzinot ar 1999. gadu, kad LCESC pēc palīdzības griezās 165 cilvēki, var secināt, ka 2000. gadā sūdzību skaits ir mazinājies. Taču tas nenozīmē būtiskas izmaiņas cilvēktiesību jomā, bet gan to, ka iedzīvotājiem tagad ir iespēja griezties pēc juridiskas konsultācijas arī citās iestādēs vai organizācijās.

Lielākā daļa konsultāciju (33) skāra tiesībsargājošu iestāžu darbību. No tām par policijas darbību bija 10 sūdzības (par nepamatotu aizturēšanu un vardarbības pielietošanu no policijas darbinieku puses un policijas darbinieku dienesta pilnvaru pārsniegšanu), par prokuratūras darbību 3, bet par tiesu darbību – 9 sūdzības (vilcināšanās ar lietas izskatīšanu). Par personas tiesībām netikt pakļautam spīdzināšanai tika saņemtas 4 sūdzības un par personas tiesībām uz humānu apiešanos un pašcieņas respektēšanu brīvības atņemšanas vietās tika saņemtas 7 sūdzības no sodu izcietušām personām.

Otrajā vietā pēc sūdzību skaita ir personas tiesības uz sociālo drošību – 26 sūdzības, no tām 9 sūdzības tika saņemtas par bijušo ieslodzīto tiesību uz sociālo drošību pārkāpšanu un 5 par pensiju vai pabalstu nepiešķiršanu vai citu sociālo garantiju nenodrošināšanu. Par personas tiesībām uz mājokli tika saņemtas 12 sūdzības, kad iedzīvotāji sūdzējās par nepamatotu izlikšanu no dzīvokļa un strīdiem ar namīpašniekiem.

Aktuāls jautājums ir un paliek personas tiesības uz iesniegumu izskatīšanu un atbildes saņemšanu valsts iestādēs. Tika saņemtas 9 sūdzības, no kurām 3 bija par Valsts cilvēktiesību biroja darbību, 3 par pašvaldību darbību un 3 par Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes darbību. Par legalizācijas jautājumu risināšanu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē tika saņemtas 6 sūdzības, par bērnu tiesību pārkāpumiem – 3, un par citiem jautājumiem tika saņemtas 40 sūdzības.

Lai arī Centra apmeklētājiem netiek jautāts, kāda viņiem ir tautība, Centrs reģistrē, kādā valodā tiek iesniegta sūdzība – latviešu vai krievu. 72 sūdzības tika iesniegtas krievu un 45 – latviešu valodā. No tām 64 sūdzības iesniedza sievietes, bet 53 vīrieši.

LCESC JURIDISKĀS KONSULTĀCIJAS 2000. g.

Tēmas	Mutiskās sūdzības	Rakstiskās sūdzības	Kopā
1. Personas tiesības uz drošību un personas neaizskaramību: A. Policijas iestādēs; B. Prokuratūrā.	9 3	1	10 3
2. Personas tiesības uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu tiesu.	7	2	9
3. Personas tiesības uz humānu apiešanos un pašcieņas respektēšanu: A. Brīvības atņemšana vietās; B. Psihoneiroloģiskajās slimnīcās.	4	3	7
4. Personas tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai.	4		4
5. Personas tiesībsubjektības atzīšana PMLP – nepilsoņu legalizācija.	6		6
6. Personas tiesības uz mājokli: A. Izlikšana no dzīvokļiem; B. Strīdi ar namīpašniekiem; C. Atzīme par dzīvesvietu; D. Citi jautājumi.	2 3 1 6		2 3 1 6
7. Personas tiesības uz sociālo drošību: A. Pensiju vai pabalstu piešķiršana; B. Sociālo garantiju nodrošināšana; C. No ieslodzījuma vietām atbrīvotās personas.	2 3 7	2	2 3 9
8. Personas tiesības uz iesniegumu izskatīšanu un atbildes saņemšanu valsts iestādēs: A. VCB; B. PMLP; C. Pašvaldībās.	3 3 3		3 3 3
9. Bērnu tiesības.	3		3
10. Dažādi.	26	14	40
Kopā:	95	22	117

Alberta iela 13, Rīga LV 1010
Tel. (371) 7039290
Fax: (371) 7039291
e-pasts: office@humanrights.org.lv

Ievads

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs (LCESC) tika izveidots 1993. gadā kā neatkarīga, nevalstiska organizācija, kas nodarbojas ar cilvēktiesību izglītību, pētniecību par cilvēktiesību un nacionālo attiecību jautājumiem, interešu aizstāvību un politikas analīzi, sniedz iedzīvotājiem juridiskas konsultācijas par cilvēktiesību jautājumiem un ar savu darbību cenšas veicināt dialogu sabiedrībā. LCESC ir dalīborganizācija Starptautiskajā Helsinku Cilvēktiesību federācijā (*International Helsinki Federation for Human Rights*), kas ir cilvēktiesību organizāciju tīkls, kura filiāles darbojas daudzās Eiropas drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) dalībvalstīs.

2000. gadā LCESC ir saņēmis pamatfinansējumu no Atvērtās Sabiedrības institūta (Budapešta), kā arī finansējumu projektiem no Eiropas Padomes un Zviedru institūta. LCESC strādā 4 pastāvīgi darbinieki – Centra direktors Nils Muižnieks, direktora vietniece Anhelita Kamenska, pētniece Ieva Leimane un juriste Sandra Garsvāne.

Publikācijas 2000. gadā

Sandra Garsvāne, Cilvēktiesību pamatvērtības – informācijas pieejamība un vārda brīvība – vides aizsardzībai, *Padomdevējs žurnālistu un vides aizsardzības speciālistu sadarbībai*, Rīga, VAK žurnāls Vides vēstis.

Anhelita Kamenska un Ieva Leimane, nodaļa - “Latvia”, grāmatā Women 2000: An Investigation into the Status of Women’s Rights in Central and South-Eastern Europe and the Newly Independent States, Vienna, International Helsinki Federation for Human Rights.

Anhelita Kamenska, Ieva Leimane and Sandra Garsvāne, *Eiropas spīdzināšanas novēršanas komiteja: vadlīnijas slēgta tipa iestādēm*, Rīga, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs.

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, Cilvēktiesības Latvijā, *Vēja zvani*, Amerikas latviešu jauniešu asociācijas žurnāls, Nr. 49, 2000. gada rudens.

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, *Kur griezties pēc palīdzības*, buklets latviešu un krievu valodā par organizācijām, kas sniedz juridiskas konsultācijas un informāciju par cilvēktiesībām.

Ieva Leimane, *Fona pētījums par garīgās veselības aprūpi Latvijā*, veikts pēc Sorosa Fonda-Latvija pasūtījuma, 2000. gada oktobris.

Nils Muižnieks, *Galējības vienojas kopējā dziesmā*, Diena, 21.10. 2000.

Nils Muižnieks, *Jaunie mīti par nepilsoņiem*, Diena, 08.06.2000.

Nils Muižnieks, *Sabiedrības integrācija, pie mums un citur pasaulē*, Latvijas vēstnesis, 07.06.2000.

Nils Muižnieks, “The Struggle Against Racism and Xenophobia in Central and Eastern Europe: Trends, Obstacles and Prospects,” background paper for the Regional Seminar of Experts on ‘The Protection of Minorities and Other Vulnerable Groups and Strengthening Human Rights Capacity at the National Level’, ANO dokuments HR/WSW/SEM.2/2000/BP.1, 30.06.2000.

Nils Muižnieks, “Susceptibility to Racism and Xenophobia in Central and Eastern Europe,” Runnymede’s Quarterly Bulletin, The Runnymede Trust, 2000. gada decembris, Nr. 324.

Nils Muižnieks, *Vajadzīgi jaunpilsoņi*, Jaunā avīze, 07.12.2000.

Semināru un konferenču organizēšana un līdzdalība tajās

2000. gada 9. – 11. martā Nils Muižnieks palīdzēja Britu padomei plānot un organizēt starptautisku konferenci “Daudzveidība kā apvienotās Eiropas pamats”.

2000. gada 16. martā Nils Muižnieks lasīja lekciju *Minoritāšu tiesības Latvijas likumdošanā* Eiropas universitātes un Regensburgas universitātes organizētajā starptautiskajā simpozijā “Etnisko minoritāšu aizsardzība Austrumeiropā”.

2000. gada 26. aprīlī Sandra Garsvāne organizēja semināru Rīgā *Juridiskās konsultācijas cilvēktiesību jautājumos – iespējas Latvijā*, kuru apmeklēja 30 dalībnieki no Latvijas.

2000. gada 29. aprīlī Nils Muižnieks Ventspils Sabiedrības integrācijas forumā lasīja lekciju *Sabiedrības integrācijas programmu īstenošanas modeļi: starptautiskā pieredze*.

2000. gada 2. jūnijā Nils Muižnieks lasīja lekciju Saeimas deputātiem *Sabiedrības integrācija Latvijā un pasaulē* Tieslietu ministrijas organizētajā seminārā “Sabiedrības integrācija Latvijā – no idejas līdz īstenošanai”.

2000. gada 6. jūnijā Ieva Leimane sniedza pārskatu par bēgļu un patvēruma meklētāju problemātikas atspoguļojumu masu medijos Zviedrijas bēgļu padomes organizētajā seminārā par bēgļu tiesībām, Rīgā.

2000. gada 29. jūnijā Rīgā Anhelita Kamenska sniedza pārskatu par cilvēktiesībām un tautas attīstību ANO Attīstības programmas 2000. gada Pasaules pārskata par tautas attīstību (*UNDP 2000 Global Human Development Report*) prezentācijā.

2000. gada jūlijā - augustā Sandra Garsvāne lasīja lekciju “Cilvēktiesību pamatvērtības, informācijas pieejamība un vārda brīvība vides aizsardzībā” ES PHARE projekta semināros “Cilvēktiesības un vides informācijas pieejamība Latvijas tiesību sistēmā: teorija un prakse” pašvaldību darbiniekiem, reģionālajiem žurnālistiem un vides aizsardzības speciālistiem Valmierā, Jelgavā, Rēzeknē un Liepājā.

2000. gada 27. septembrī Rīgā Anhelita Kamenska uzstājās apaļā galda diskusijā par cilvēktiesībām un etniskajām attiecībām Latvijā, kuru organizēja Dānijas Kultūras institūts par godu augsta līmeņa Dānijas delegācijai.

2000. gada 18. decembrī Rīgā Ieva Leimane kopā ar ASV organizāciju *Mental Disabilities Rights International* organizēja semināru “Garīgi slimu personu un personu ar garīgās attīstības traucējumiem interešu un tiesību aizstāvības mehānismi”.

Darbs ar masu medijiem

No 2000. gada janvāra līdz martam Nils Muižnieks bija finansējuma piesaistītājs, radošais konsultants un vieseksperts iknedēļas bilingvālajā TV raidījumā jaunatnei “Domkrats”, (kopumā tika pārraidīti 26 pusstundu gari raidījumi).

2000. gada 9. martā Ieva Leimane Latvijas TV raidījumā “1=1” informēja par pamatnostādņēm LCESC gada pārskatā par cilvēktiesībām.

2000. gada 1. aprīlī, Rīgā Nils Muižnieks lasīja lekciju žurnālistiem - “Ievads minoritāšu tiesībās: Latvijas konteksts” Latvijas Cilvēktiesību komitejas organizētajā seminārā par minoritāšu tiesībām.

2000. gada 9. maijā, Kuldīgā Nils Muižnieks lasīja lekciju žurnālistiem par aktuālākajiem cilvēktiesību jautājumiem Cilvēktiesību atbalsta tīkla Tukuma nodaļas organizētajā seminārā “Cilvēktiesības Kurzemes novadā”.

2000. gada 1. jūlijā Anhelita Kamenska sniedza interviju par valodas politiku laikrakstam *Vesti Segodnia*.

2000. gada 18. jūlijā Nils Muižnieks sniedza interviju par valodas politiku laikrakstam *Lauku Avīze*.

2000. gada 24. augustā Nils Muižnieks organizēja pusstundu garu televīzijas raidījumu Latvijas TV-1 “Antisemitisms – cik nopietna problēma Latvijā?”

2000. gada 26. septembrī Nils Muižnieks sniedza interviju par valodas politiku, pilsonisko nepakļaušanos un starpnacionālajām attiecībām laikrakstam *Vesti Segodnia*.

2000. gada 24. novembrī Nils Muižnieks vadīja diskusijas *Dienas* 10 gadu jubilejai veltītajā starptautiskajā konferencē “Preses loma un atbildība jaunajās demokrātijās”.

2000. gada 14. decembrī Nils Muižnieks sniedza interviju par ekstrēmistiem Latvijā laikrakstam *Respublika*.

Laikā no 2000. gada 1. janvāra līdz 31. decembrim Nils Muižnieks 21 reizi tika citēts laikrakstā *Diena*, 14 reizes – laikrakstā *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 7 reizes - *The Baltic Times*, kā arī 15 reizes intervēts Latvijas radio un 15 reizes dažādās televīzijās (t. sk. Latvijas TV, LNT, BBC, *Euronews*, and ORT).

Akadēmiskās lekcijas

2000. gadā Sandra Garsvāne nolasīja 5 īsus lekciju kursus par starptautiskajām cilvēktiesībām Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskolas *Attīstība* studentiem.

2000. gada 15. maijā Nils Muižnieks lasīja lekciju par minoritāšu tiesībām Rīgas Juridiskās augstskolas studentiem.

2000. gada 26. oktobrī Sandra Garsvāne lasīja lekciju par ieslodzīto tiesībām Jelgavas cietuma administrācijai.

2000. gada 21. novembrī Sandra Garsvāne lasīja lekciju Jelgavas cietuma administrācijai par Eiropas Padomes Konvenciju par spīdzināšanas novēršanu.

2000. gada 4. augustā Nils Muižnieks Vidzemes augstskolas Baltijas starptautiskās vasaras skolas ietvaros lasīja lekciju par cilvēktiesībām Baltijas valstīs.

Līdzdalība starptautiskos pasākumos

2000. gada 3. – 5. aprīlī Sesterbergā, Nīderlandē Nils Muižnieks piedalījās seminārā “Apkarojot rasismu, ksenofobiju un antisemitismu”, ko organizēja Eiropas Komisijas Tehniskās palīdzības informācijas apmaiņas birojs.

2000. gada 9. – 14. maijā Sandra Garsvāne devās mācību vizītē par bērnu tiesībām un adopcijas jautājumiem uz Dāniju. Vizīti organizēja Starptautiskās Cilvēktiesību federācijas Austrumeiropas koordinators un adopcijas speciālists Vladimirs Weismans.

2000. gada 11. – 12. maijā Ieva Leimane apmeklēja Lietuvas valdības un Sieviešu tiesību informācijas centra organizēto semināru Viļņā “Beijing +5: sasniegumi un perspektīvas” un sniedza ziņojumu par vardarbību ģimenē.

2000. gada 16. – 21. maijā Nils Muižnieks bija Apvienotās Karalistes Ārlietu ministrijas organizētajā vizītē Lielbritānijā un piedalījās *Ditchley* fonda organizētajā konferencē “Multikulturālās sabiedrības – veiksmīgas darbības veicināšana,” kurā viņš lasīja lekciju par multikulturālisma veicināšanas tiesiskajām un izglītības stratēģijām.

2000. gada 22. jūnijā Ieva Leimane piedalījās Atvērtās sabiedrības institūta organizētajā sanāsmē Budapeštā par reģionālā personu ar psihiskās veselības traucējumiem tiesību un interešu aizstāvības centra izveidi.

2000. gada 25. – 29. jūnijā Nils Muižnieks lasīja lekciju par aktuāliem cilvēktiesību jautājumiem Latvijā Pasaules latviešu jauniešu kongresā Toronto, Kanādā.

2000. gada 5. – 7. jūlijā Varšavā, Polijā Nils Muižnieks piedalījās reģionālajā “Centrālās un Austrumeiropas valstu ekspertu seminārā par minoritāšu un citu mazaizsargāto grupu aizsardzību un stiprinot cilvēktiesību spējas nacionālajā līmenī”, tika ievēlēts par konferences vadītāju un lasīja lekciju “Cīņa pret rasismu un ksenofobiju Centrālajā un Austrumeiropā: tendences, šķēršļi un perspektīvas.” Semināru organizēja ANO Augstais komisārs cilvēktiesībās.

2000. gada 19. jūlijā Nils Muižnieks piedalījās seminārā Budapeštā, Ungārijā - “Rasisms Centrālajā un Austrumeiropā un ārpus tās: avoti, reakcijas un stratēģijas” un lasīja lekciju “Ekstrēmisma izvēršanās Centrāl un Austrumeiropā: Kāpēc tagad?”. Semināru organizēja Atvērtās Sabiedrības institūta Juridiskā un cilvēktiesību komisija.

2000. gada 10. – 21. jūlijā Ieva Leimane apmeklēja Centrāleiropas universitātes vasaras kursu “Veselības aprūpes likumdošana no salīdzinošās un Eiropas perspektīvas” Budapeštā.

2000. gada 7. – 10. septembrī Nils Muižnieks piedalījās Stokholmas augstskolas jaunās Baltijas un Austrumeiropas valstu studiju aspirantūras programmas inaugurācijas simpozijā un lasīja lekciju “Cilvēktiesības Baltijas valstīs.”

2000. gada 9. – 16. septembrī Sandra Garsvāne apmeklēja Helsinku cilvēktiesību fonda organizēto Starptautisko cilvēktiesību vasaras skolu Varšavā, Polijā.

2000. gada 28. – 29. septembrī Ieva Leimane piedalījās Baltijas Garīgās veselības forumā Tallinā, Igaunijā.

2000. gada 4. – 6. oktobrī Varšavā, Polijā Nils Muižnieks piedalījās Sorosa atbalstīto politikas institūtu sanāsmē, kuru organizēja Vietējo pašvaldību un politikas analīzes institūts.

2000. gada 8. – 13. oktobrī Strasbūrā, Francijā Nils Muižnieks piedalījās Eiropas konferencē pret rasismu un bija masu mediju darba grupas ziņotājs NVO forumā.

2000. gada 11. – 13. oktobrī Anhelita Kamenska piedalījās Rozentāla biedrības un Somijas universitātes Aleksanteri institūta organizētajā seminārā Helsinkos, Somijā - “Svešinieks savā valstī: skats uz Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju pašreizējo stāvokli” un lasīja lekciju “Sievietes un sabiedrības integrācija.”

2000. gada 3. – 5. novembrī Nils Muižnieks piedalījās Starptautiskās Helsinku cilvēktiesību federācijas gadskārtējā asamblejā Prāgā, Čehijas republikā.

2000. gada 20. decembrī Anhelita Kamenska tika ievēlēta uz četriem gadiem par Latvijas pārstāvi EP Eiropas Spīdzināšanas novēršanas komitejā.

Juridiskās konsultācijas un interešu aizstāvība

2000. gadā Sandra Garsvāne turpināja sniegt bezmaksas juridiskās konsultācijas iedzīvotājiem cilvēktiesību jautājumos. Gada laikā tika saņemtas 117 sūdzības.

LCESC darbinieki turpināja aktīvi piedalīties Valsts cilvēktiesību biroja konsultatīvajā padomē.

LCESC darbinieki aktīvi piedalījās diskusijās par jaunajiem valsts valodas likuma noteikumiem, lai tie atbilstu starptautiskajiem standartiem, strādājot ar masu medijiem, starptautiskajām organizācijām un citiem.

Nils Muižnieks piedalījās Valsts programmas koncepcijas Sabiedrības integrācijas Latvijā rediģēšanā un Integrācijas programmas izstrādāšanā.

LCESC 2000. gada finansiālās darbības pārskats

Ieņēmumi Ls 55 742

Finansētāji: Atvērtās Sabiedrības institūts (Budapešta), Eiropas Padome, Zviedru institūts

Izdevumi Ls 46 401

Izdevumi statūtos paredzēto mērķu un uzdevumu veikšanai Ls 13 410

Administratīvie un saimnieciskās darbības izdevumi Ls 32 991

- algas Ls 23 100
- sociālās apdrošināšanas maksājumi Ls 6 260

LCESC 2000. gada grāmatvedības revīziju veica SIA Audits BV. Interesenti var iepazīties ar auditora slēdzienu LCESC birojā.